

ג'ון סטיוארט

ג'ון סטיוארט (Stewart) הוא פילוסוף אמריקאי המתמחה בעיקר בכתבי הגל וקירקגור. סטיוארט משמש כפרופסור חבר במרכז המחקר על שם קירקגור באוניברסיטת קופנהגן בדנמרק. בין ספריו:

- *Idealism and existentialism : Hegel and nineteenth and twentieth century European philosophy*, Continuum, 2010.

- *A history of Hegelianism in golden age Denmark*, Reitzel's, 2007.

- *The Unity of Hegel's Phenomenology of Spirit: A Systematic Interpretation*, Northwestern University, 2000.

- *The Phenomenology of Spirit Reader: Critical and Interpretive Essays*, ed., SUNY, 1998.

1) כן, זה נכון שיש מספר אי-הבנות לגבי נקודה זו. מחשבה שיטתית בפילוסופיה היא מאוד לא אופנתית כיום, וכך, כאשר אנשים שומעים עליה, הם מיד מקשרים אותה עם הדברים השליליים שאת מציינת, למשל הקונפורמיות, היעדר החירות וכן הלאה. זה היה מאוד משונה אם התנגדות זו הייתה נכונה, בהינתן העובדה שהגל טוען במפורש שכל עניינה של הפילוסופיה שלו הוא מימוש החירות האנושית.

אני מסכים במידה רבה עם איפיוןך את המחשבה של הגל כמחשבה התפתחותית שבה המושגים האינדיבידואליים מותקים ו"משתנים תדיר". זה בהחלט נשמע כתיאור של מה שהוא עושה ב'פנומנולוגיה של הרוח'. אך כמו כן, ב'הרצאות על הפילוסופיה של ההיסטוריה', הוא מבקש להתחקות אחר מושג החירות אצל העמים השונים בעולם. הוא מנסה להראות כיצד בני אדם מבינים את עצמם תחילה כהמשכו של הטבע, ולפיכך כבלתי-חופשיים, אך אז, במהלך ההיסטוריה, הם לומדים להכיר בערכה של הסובייקטיביות והחירות האישית שלהם.

אך בעוד הגל מסכים שתפישות אלה של חירות ניתנות לשינוי בהיסטוריה, הוא אינו רלטיביסט. הוא עדיין מאמין שקיימת תפישה מוחלטת של חירות, אשר מושגת לבסוף, בדיוק כשם שקיימת "ידיעה מוחלטת" בסופה של 'הפנומנולוגיה של הרוח'. הוא מאמין שבתקופתו שלו, בני האדם

מימשו את הערך המוחלט והבלתי ניתן לצמצום של היחיד, אשר דוכא באופן היסטורי על ידי המנהג והמסורת. ברגע שמכירים בכך, או אז מושגת החירות הסובייקטיבית. הוא סבור שאין זה הגיוני לדבר על התפתחותה הנוספת של החירות, מאחר שלא ניתן להיות יותר חופשי מחופשי.

מבחינה פוליטית, המטרה היא לפתח מדינה שמכבדת את החירות הסובייקטיבית של היחיד, תוך שהיא מכילה, בה בעת, מוסדות ופרקטיקות רציונאליים שהיחיד יכול להסכים להם ולהזדהות עמם. החוכמה היא ליצור איזון בין החירות הסובייקטיבית, שממנה יכול היחיד ליהנות כיחיד, לבין החירות האובייקטיבית, שממנה יכול היחיד ליהנות כחלק מקהילה או כאזרח של מדינה.

2) אני מסכים עד מאוד עם אופן הערכתך את הביקורות הנוהגות על הגל. בדור שלאחר מותו, הוגים עמדו בתור בכדי לבקרו על ההפשטה שבהגותו, ועל כך שלא הביא בחשבון את היחיד הקיים הממשי. הוגים שונים זה מזה, כפויירבאך, קירקגור ומרקס, הדהדו כולם התנגדות זו. כולם טענו שהם מתמקדים בממשות, בעוד הגל, כך הם חשבו, התמקד באידיאות מופשטות בלבד. ואולם, התנגדויותיהם לא ציינו את העובדה, שהגל עצמו הסביר שבמתודה שלו כרוכה הייתה הבנת האידיאה המופשטת – לא במונחיה שלה, כי אם בהקשר של מציאותה הקונקרטית. כך שאמנם נכון הדבר שהגל מדבר הרבה על "האידיאה", ודבר זה יכול להישמע מאוד מופשט; אך למעשה, הוא מקדיש כמות עצומה של זמן גם לדיבור על דברים וחוויות קונקרטיים שיכולים להימצא במציאות. חרף קיומן של תיאוריות רבות על הפילוסופיה של ההיסטוריה, פילוסופים מעטים בקיאים כמוהו בהתפתחות הקונקרטית של היסטוריית העולם. באופן דומה, חרף קיומן של תיאוריות רבות של אסתטיקה, פילוסופים מעטים בקיאים כמוהו ביצירות אמנות קונקרטיות. ולבסוף, חרף קיומן של תיאוריות רבות של הפילוסופיה של הדת, פילוסופים מעטים בקיאים כמוהו באמונות, הטקסטים הקדושים והפרקטיקות הקונקרטיים של דתות העולם. בקצרה, הגל יוצא מגדרו בניסיון להביא בחשבון את הממשות הקונקרטית.

אני מאמין שהפילוסופיה של הגל רלוונטית למחשבה המודרנית במובנים רבים. הוא היה בין הראשונים להראות את חשיבותה של ההיסטוריה עבור התפתחותם של אידיאות ומושגים, ומבחינות מסוימות ניתן לראותו, בהקשר זה, כמקדים כמה מן ההתפתחויות במדעי החברה. אפשר לנקוב, למשל, בתחומי הסוציולוגיה של הידע או הסוציולוגיה של הדת. בדומה לכך, אני חושב שהוא הוגה רלוונטי עד מאוד בעולמנו הגלובלי המודרני. הוא היה בין הראשונים לנסות לתת דין וחשבון פילוסופי על העמים השונים בעולם, כלומר, לנסות להבין את הטבע והלוגוס של כל אומה בזמן ובמקום המסוימים שלה. זה מאוד חשוב כיום, מאחר שבעידן הגלובליזציה אנו מצויים במגע תדיר עם אנשים מתרבויות ומסורות אחרות, וחשוב שבמגעינו עימם תהיה לנו הבנה כלשהי בעניין זה.

3 (א) אני מסכים לחלוטין עם איפיוןך את השקפתו הכללית של הגל בפילוסופיה של הדת. אכן, הוא אומר באופן ישיר שמטרת ה'הרצאות על הפילוסופיה של הדת' שלו היא לספק הגנה פילוסופית על הנצרות. כך שבאופן כללי לא באמת ניתן להטיל ספק באשר לנקודה זו.

ואולם, אני מהסס לשתף פעולה עם ההשקפה שהפילוסופיה של הגל מובילה באופן בלתי נמנע לחילוניות המודרנית, אף כי אפשר לטעון שזה מה שהתרחש בפועל בכתביהם של ההגליאנים של השמאל, פויירבאך ו-ד.פ. שטראוס, ובכתביו של מרקס. נדמה שזה ברור שהגל לוקח ברצינות רבה את הדוקטרינה של השילוש, אותה הוא מבין כדוגמה הסגולית של הנצרות (הדוגמה אשר, למשל, מפרידה אותה בבירור מהדתות המונותאיסטיות הגדולות האחרות, היהדות והאיסלאם). חשוב לו עד מאוד להבין בשילוש את קווי-המתאר של תנועתו הדיאלקטית של המושג (Begriff), קרי, אוניברסליות, פרטיקולריות ואינדיבידואליות. אינני סבור שהוא היה מסכים לפטור זאת בפשטות ולחמוק אל עבר השקפה חילונית לגמרי, שלא תהיה לה שום אנלוגיה למושג. אני חושב שהוא היה מתייחס לחיינו החילוניים כחיים של ניכור, באופן כללי, ולא של פיוס דיאלקטי.

ב) עניין זה נוגע לשאלה הראשונה. אני חושב שהמפתח כאן הוא להבין, שלמרות שהגל מאמין שהמוחלט הוא דינאמי ולא סטאטי, זה לא אומר

שהוא רלטיביסט. לגבי דידו, קיים עדיין מוחלט, אך הוא חייב להיות מובן כדבר-מה שמתפתח באמצעות שלבים שונים. שלבים אלו אינם שרירותיים או בלתי-רציונאליים. תחת זאת, הם צעדים הכרחיים המכוננים תהליך רציונאלי רחב יותר. אפשר לטעון שזה מחליש את המובן של "הגמוניה, ריבונות, סמכות" וכו' שאנו נוטים לקשר להשקפות מסורתיות על המוחלט, אך עמדתו של הגל היא שזהו עדיין מוחלט, אף על פי כן.

ג) אני מסכים עם זה במידת מה. זה נכון שהוגים חילוניים ואתאיסטים רבים כיום, עדיין פועלים עם המושגים שמקורם במסורות הדתיות, ומבחינה זו ניתן לומר שהם דתיים שלא במודע. אך דבר זה, אין דינו כדין האמירה, שעל האנשים הללו להסכים באופן מודע לכל דוגמה פורמאלית של דת נתונה כלשהי. בדומה לכך, נראה סביר בהחלט שפלוני יוכל למצוא שיסודות מסוימים של הפילוסופיה של הגל הם נכונים ובעלי-ערך, ויחפוץ להרחיב את העיסוק בהם ולהשתמש בהם בהקשרים שונים. אך אין זה בהכרח מחייב אותו לדגול במפורש באמונה הנוצרית.

אך זה נכון שאופייה של המחשבה השיטתית של הגל, מקשה במידת-מה על האפשרות פשוט ללקט ולבחור מה נרצה לקחת ממנו ומה נרצה להותיר מאחור. העובדה שהפילוסופיה שלו היא שיטתית פירושה הוא שהמושגים והתיאוריות הבודדים קשורים זה בזה, ולפיכך כרוכים זה בזה באופן הדוק. כאילו רצה הגל לעשותה להיגד של הכל או כלום, כך שפלוני חייב יהיה להסכים עם שיטתו כולה או לדחותה כליל, אך מרגע שהוא מתחיל ללכת עם הגל לאורך הדרך של הפילוסופיה, אזי הוא מחוייב לדבוק בו עד הסוף.